

УДК 913.3:304.663–338.439–502.15–711.5
DOI: 10.18524/2303–9914.2024.1(44).305381

¹В. А. Сич, д. геогр.н., професор

²О. О. Заїченко, аспірант

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

кафедра економічної та соціальної географії і туризму,

вул. Дворянська 2, м. Одеса, 65082, Україна

geotourism@onu.edu.ua ¹<https://orcid.org/0000-0002-4756-8950>

aleksandr120498@ukr.net ²<https://orcid.org/0009-0008-5316-7097>

АНАЛІЗ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

У статті розглядаються суспільно-географічні підходи щодо сутності територіальної організації сільського населення. Дослідження висвітлює фактори, що спричиняють деградацію сільських територій, такі як ослаблення виробничих структур, що призводить до безробіття, бідності та міграції. Підкреслюється важливість зміцнення стратегій розвитку сільських територій та скорочення розриву в рівні життя між містом і селом, необхідність інтегрувати екологічні міркування в процес формування політики та сприяти розвитку сталих сільськогосподарських практик. Стаття акцентує увагу на окремих аспектах при використанні різних суспільно-географічних підходах та необхідності всебічного розуміння сільських територій.

Ключові слова: суспільно-географічні підходи, територіальна організація, сільське населення, деградація сільських територій, сталий розвиток.

ВСТУП

В сучасних реаліях сільські території зіткнулися з численними викликами, включаючи скорочення чисельності населення, економічну стагнацію та погіршення стану довкілля. Такий широкий спектр проблем зумовлює нагальну потребу в розумінні та вирішенні складнощів сільської територіальної організації населення задля забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя сільських мешканців. Сьогодні дослідження сільської територіальної організації є одним із ключових пріоритетів, зважаючи на її критичну роль у формуванні соціально-економічної динаміки. Така пріоритетність зумовлена необхідністю вирішення проблеми деградації сільської місцевості. Зважаючи на потребу розробки ефективних та комплексних стратегій розвитку сільських територій, необхідно заглибитися в різні елементи територіальної організації сільських територій, враховуючи соціально-економічні, екологічні та соціально-етнографічні аспекти. Такий цілісний підхід має важливе значення для вирішення взаємопов'язаних проблем, з якими стикаються сільські території, від безробіття та бідності до погіршення стану довкілля та соціальної

ізоляції. Питання територіальної організації сільських територій є важливим не лише в контексті сприяння збалансованому регіональному розвитку та забезпечення продовольчої безпеки, але й для захисту культурної спадщини, збереження природних ресурсів та зміцнення соціальної згуртованості в Україні.

Питання сутності територіальної організації населення є доволі широко висвітлено вітчизняними (Масляк О.П., Олійник Я.Б., А.В. Степаненко, Г.П. Підгрушний, Шаблій О.І., Верменич Я.В., Дмитрук Д., Сосницька Я., Казьмір П.Г., Мовчанюк А., Кальченко С.В., Грибова Д.В., Демко В.С., Заставецька Л., Копчак С., Топчієв О. Мальчикова Д., Яворська В., Жукова О.Г., Щербина Т.Ф., Сич В., Грищевич В., Мазур С.А., Прилуцький А.М., Мелько Л.) та зарубіжними (Suttie D., Hussein K., Guochao Z., Juanfeng Z., Wang X., Hao S. Shaffer R.) дослідниками. Однак варто зазначити, що в сучасному науковому дискурсі науковці здебільшого зосереджували увагу на окремих аспектах сутності територіальної організації населення загалом, тоді як питання комплексного аналізу суспільно-географічних підходів до сутності територіальної організації сільського населення залишається малодослідженим.

У цьому контексті вважаємо за доречне згадати дослідників, які зосередили свою увагу на вивченні особливостей територіальної організації сільського населення в межах конкретних областей, зокрема, Полтавської (О. Федій), Хмельницької (Л.Б. Альтгайм), Львівської (Н.І. Василенка), Кіровоградської (М.С. Татаревська), Харківської (К.О. Кравченко). Також заслуговують на увагу і дослідження науковців, які розглядали сільське населення у контексті більш широкого контексту наукових праць, зокрема, М.С. Дністрянський, В.І. Тодоров, І. Гудзеляк, А.М. Слащук, І. Поручинська, Л.М. Немець, І.Ю. Муромцева, Я.Б. Олійник, І.М. Прибиткова, А.П. Голиков. Незважаючи на велику кількість літератури з цього питання, жоден з авторів не запропонував комплексного аналізу чи класифікації таких підходів. Ця прогалина в літературі підкреслює необхідність подальших досліджень для вивчення різних аспектів територіальної організації сільського населення та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток, екологічну стійкість і збереження культури.

Метою статті є комплексний аналіз суспільно-географічних підходів до сутності територіальної організації сільського населення. Для досягнення вищезазначеної мети слід виконати наступні завдання:

- Здійснити огляд та аналіз існуючої літератури з питань територіальної організації суспільства з акцентом саме на сільську місцевість.
- Визначити основні суспільно-географічні підходи, що використовуються при вивченні територіальної організації сільського населення.
- Запропонувати класифікацію цих підходів на основі їх теоретичних засад та практичного значення.
- Виокремити прогалини та невіршені питання у сучасному розумінні територіальної організації сільського населення.

- Надати рекомендації щодо подальших напрямів досліджень, спрямованих на сприяння сталому розвитку сільських територій та підвищенню добробуту сільського населення.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні розглядаються різні суспільно-географічні підходи до розуміння територіальної організації сільського населення; аналізуються особливості конкретних суспільно-географічних підходів на основі наукових досліджень та статистичної інформації. При здійсненні дослідження було використано широке поєднання різноманітних методів. *Методи аналізу та порівняльного аналізу* використовувались при огляді літератури, виявлення існуючих прогалин і тенденцій у дослідженнях. Для інтеграції висновків з різних джерел, об'єднуючи ідеї в цілісне розуміння застосовувався *метод синтезу*. *Системний метод* було використано для структурування процесу дослідження. З метою виокремлення ключових понять і принципів з літератури використано *Метод абстрагування*. *Індукція* використовувалася для виведення загальних принципів і тенденцій з конкретних тематичних досліджень. *Метод діалектичного аналізу* використовувався для дослідження динамічної взаємодії між соціальними, економічними та екологічними факторами, що формують організацію сільського населення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Суспільна географія досліджує широкий спектр складних форм людської діяльності на різних територіях, поєднуючи суспільну динаміку з економічними основами та різними елементами природного середовища, залученими до цієї динаміки. Як наука вона охоплює різноманітний спектр взаємозв'язків і взаємовпливів, що виникають у результаті цих взаємодій. Слід зазначити, що така особливість соціальної географії наділяє її значними можливостями у вивченні складних процесів суспільного територіального розвитку та розробці конструктивних стратегій оптимізації. Незважаючи на те, що інтерпретації різних науковців дещо відрізняються у науковому дискурсі, зрештою, існує певний консенсус щодо головного предмету суспільної географії: територіальної організації суспільства.

На думку колективу авторів на чолі з П. О. Масляком, територіальну організацію суспільства слід розглядати, як об'єднання оперативних територіальних структур, що охоплюють населення, виробництво та природні ресурси, пов'язаних між собою механізмами управління з метою суспільної трансформації. (Масляк, Олійник, Степаненко, 2019)

Професор Г. П. Підгрушний визначає територіальну організацію суспільства як процес, що відбувається під впливом просторових закономірностей

і суб'єктивних чинників і призводить до формування різних територіальних одиниць. Науковець розглядає 4 основних аспекти:

- синергетичні властивості суспільно-територіальних комплексів, що включають стадії виникнення, розбалансування та розвитку;
- послідовна еволюція суспільства через стадії, формації, цикли та фази;
- ієрархічність суспільно-територіальних структур, що характеризується відмінностями в масштабах і функціональному значенні, з вертикальним переміщенням інновацій;
- мультиплікативний розвиток соціально-територіальних систем, коли окремі фактори призводять до формування взаємодоповнюючих компонентів, сприяючи інтегрованому регіональному розвитку (Підгрушний, 2010).

Не менш ґрунтовною у питанні дефініції територіальної організації суспільства є і позиція О.І. Шаблія. На думку науковця, доречним до тлумачення є підхід, який перебачає одразу декілька аспектів:

- розташування об'єктів у двовимірному просторі на поверхні Землі, як правило, без урахування вертикального виміру;
- геопросторові зв'язки між об'єктами, розташованими на поверхні Землі, що забезпечуються комунікаційними мережами, такими як транспортні шляхи, а також переміщенням речовин, енергії та інформації, причому люди часто слугують основними транспортерами цих елементів;
- територіальні суспільні утворення, включаючи такі об'єкти, як економічні регіони, державні університети, регіональні агропромислові комплекси, системи розселення та політико-географічні райони, які часто є об'єктами суспільно-географічних досліджень;
- операційна динаміка територіальних утворень, що передбачає регульовані або саморегульовані зміни в їхньому стані через використання природних і людських ресурсів для досягнення заздалегідь визначених цілей (Шаблій, 2020).

Аналіз численних наукових досліджень дає підстави запропонувати власне визначення згідно з яким територіальна організація суспільства – це системне розташування і взаємозв'язок функціонуючих територіальних структур, що охоплюють населення, виробництво і природні ресурси, підпорядкованих механізмам управління, які сприяють суспільним перетворенням і комплексному регіональному розвитку. У межах цього дослідження територіальна організація суспільства розглядається саме в такому авторському розумінні. Варто відзначити, що села як різновид поселень у такій комплексній структурі слід розглядати як первинні форми територіальної організації населення. Попри це, слід зважати, що результати дослідження Т.О. Осташко свідчать про те, що 31.1% населення України проживає у селах, що станом на 2019 рік складало 13.09 млн осіб. При цьому простежується чітка тенденція до скорочення частки сільського населення приблизно на 16%. (Сільське населення, 2019)

Наявна тенденція свідчить про те, що населення в селах не задоволене рівнем життя, внаслідок чого вимушене покидати рідні населені пункти в пошуках кращих можливостей. Міський спосіб життя стає дедалі привабливішим порівняно з сільським, що спричиняє міграційний приплив із сільської місцевості до міст і, як наслідок, стрімке зростання міст та частки міського населення (Верменич, 2011).

На нашу думку, підвищення добробуту сільських мешканців є ключовим завданням серед пріоритетів соціально-економічної політики, яке покликане вирішити проблему міграції сільського населення. Як наслідок, життєво необхідним кроком має стати створення необхідних організаційно-правових та соціально-економічних засад для сприяння комплексному розвитку сільського господарства. Це передбачає такі заходи, як подолання розриву між рівнем життя в містах і селах, вдосконалення механізмів державної підтримки розвитку сільських територій, посилення фінансової спроможності місцевих адміністрацій вирішувати соціальні проблеми сільських територій, розширення можливостей для працевлаштування сільських жителів, стимулювання підприємництва в сільському секторі. Такий комплексний підхід має вирішальне значення для підвищення рівня доходів та покращення якості життя в сільській місцевості (Дмитрук, Сосницька, 2019).

Аналіз численних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців свідчить про відсутність чіткої класифікації суспільно-географічних підходів при визначенні сутності територіальної організації сільських місцевостей та сільського населення. Вважаючи за необхідне заповнити цю прогалину та конкретизувати межі дослідження, нами запропоновано власну класифікацію, яка передбачає:

- соціально-економічний підхід;
- екологічний підхід;
- геопросторовий підхід;
- суспільно-етнографічний підхід.

Основним і найбільш вагомим, на нашу думку є соціально-економічний підхід, який заглиблюється у вивчення економічних вимірів суспільного відтворення та соціальних вимірів економічного відтворення, а також їх складних взаємозв'язків і взаємозалежностей на різних рівнях суспільного буття (макро-, мезо-, мікро-) (Казьмір, 2018). З точки зору соціально-економічного підходу при дослідженні територіальної організації сільського населення, можна виокремити проблему деградації, яка спостерігається в багатьох сільських регіонах. Вважаємо, що така деградація посилюється ослабленням виробничих структур, що призводить до таких проблем, як безробіття, бідність, трудова міграція та демографічний спад. Досліджуючи процеси, що лежать в основі територіальної організації сіл, важливо підкреслити їх залежність від різних факторів, які, в свою чергу, диктують принципи територіального розміщення та галузевої структури виробничої інфраструктури і об'єктів соціальної сфери.

Економічна основа формування регіональних систем розселення залежить від рівня розвитку продуктивних сил і соціально-економічних комплексів на конкретних територіях, що формують різноманітні взаємозв'язки між ними. Збереження людських ресурсів шляхом розширення можливостей працевлаштування та забезпечення належних умов життя в сільській місцевості має вирішальне значення для сприяння розвитку сільських територій та їх соціально-економічної інфраструктури. У основі економічного розвитку не лише сільського населення, а й національного благополуччя лежить аграрний сектор. Його основною функцією є забезпечення продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. Охоплюючи три чверті території України, цей сектор формує близько 60% фонду споживання та 10% валового внутрішнього продукту (Мовчанюк, 2017). Відзначимо, що аграрний сектор слугує основним ресурсом для створення робочих місць для сільського населення. Окрім цього глибший аналіз демонструє, що розвиток аграрного сектору призводить до появи нових робочих місць у інших секторах вітчизняної економіки, включаючи харчову та переробну промисловість, торгівлю, транспорт.

Протягом останніх років у сучасному науковому дискурсі все активніше обговорюється ідея щодо диверсифікації економічної структури сіл шляхом розбудови мережі послуг задля підвищення рівня економічної спроможності сільської місцевості в Україні. Доволі обґрунтованою у цьому контексті є думка щодо розбудови мережі так званого «сільського туризму» – форми туризму, що передбачає тимчасові подорожі до сільської місцевості за сприяння приватного сектору для проживання, з метою відпочинку, омолодження та релаксації. У цьому контексті доцільним видається виокремлення розважального та рекреаційного аспектів, які відіграють невід'ємну роль у формуванні соціально-економічної сутності сільського туризму (Кальченко, Грибова, Демко, 2019). Зазначене твердження цілком відповідає і дослідженням сучасної парадигми туристичного бізнесу, оскільки зараз туристи прагнуть не лише ознайомитися з природною красою та культурними традиціями, але й відновити сили, зарядитися енергією та зняти стрес, пов'язаний, зокрема, й з урбаністичною рутинною. На нашу думку, при розгляді форм і тематики сільського туризму як джерела підвищення економічної спроможності сільських територій, а відтак, і покращення добробуту сільського населення, пріоритетом має бути збереження унікального соціального, економічного та культурного співіснування українського села.

Слушною є позиція дослідників тернопільської наукової школи Л. Заставецької та С. Копчака, які зазначають, що іншим важливим сектором для забезпечення економічного благополуччя сільського населення є торгівля. Дослідження демонструють, що збільшення кількості торгових точок у селах за останні роки частково вирішило проблему зайнятості сільських мешканців, хоча і в обмеженій мірі. Зростання зайнятості на селі можна також пояснити створенням підприємств, що спеціалізуються на ремонті техніки та сільсько-

господарського обладнання, переробці сільськогосподарської сировини та видобутку будівельних матеріалів. Розширення мережі таких підприємств може сприяти досягненню більш стабільної цілорічної зайнятості сільських мешканців, що сприятиме підвищенню їхніх доходів. У перспективі поява філій великих компаній, особливо тих, що надають послуги агробізнесу та пропонують ремонт сільськогосподарської техніки, матиме вирішальне значення для зміцнення економічного підґрунтя сільських поселень у конкурентному ринковому середовищі (Заставецька, Копчак, 2019).

Аналіз праць зарубіжних авторів свідчить, що розглядаючи територіальну організацію сільського населення з точки зору соціально-економічного розвитку, вони все частіше звертаються до необхідності враховувати і екологічний аспект (Suttie, Hussein, 2015; Guochao та ін., 2023). У науковому дискурсі вітчизняних дослідників такий підхід лише нещодавно почав розглядатись як один з основних. Екологічний підхід до територіальної організації населення передбачає встановлення раціональних, екологічно безпечних та економічно ефективних принципів і моделей просторової організації розселення та господарської діяльності. Варто відзначити, що у рамках екологічного підходу до територіальної організації важливо, перш за все, визнати екологічні ризики, з якими стикається населення у селах (Топчієв, Мальчикова, Яворська, 2015).

Основною причиною загрози навколишньому середовищу у сільській місцевості є промисловість та аграрний сектор. Підприємницька діяльність, яка здійснюється поза межами міст доволі часто супроводжується несприятливими наслідками такими як забруднення навколишнього середовища, неналежна утилізація твердих промислових і побутових відходів, перенесення будівельного сміття з міських територій на сільськогосподарські угіддя, яри та території, що не використовуються. Така нерозважливість призводить до частого виникнення інцидентів, зокрема, пожеж сміття, що виділяють токсичні гази; змиву твердих відходів опадами та скидання неочищених стічних вод у водойми, які, у свою чергу, сприяють забрудненню повітря, води та ґрунту та значного погіршення стану довкілля. Крім того, на тлі погіршення економічних та екологічних умов в Україні спостерігається зниження якості сільськогосподарської сировини та продуктів харчування, що проявляється у забрудненні продуктів харчування мікотоксинами, рівень яких в окремих регіонах сягає до 20% (Жукова, Щербина, 2021).

У контексті екологічного підходу до територіальної організації, колектив авторів на чолі з О. Г. Топчієвим влучно відзначив помітну диспропорцію. З одного боку, спостерігається прискорене зростання суспільних вимог щодо одного значного забезпечення екологічної безпеки, що супроводжується розширенням нормативно-правової бази для вирішення цих проблем. З іншого боку, цей прогрес контрастує з дещо повільнішими темпами науково-методичного прогресу та його інтеграції в освітні програми і навчальні плани. Таким чином, існує невідповідність між швидкою еволюцією суспільних очікувань щодо захисту

довкілля та відставанням наукової та освітньої інфраструктури, яка б могла ефективно реагувати на ці вимоги та впроваджувати їх (Топчієв та ін., 2019). На нашу думку, враховуючи наявні виклики, для посилення територіальної організації сільського населення доречним було б спрямувати вектор політики розвитку сіл у русло включення екологічних міркувань в плани розвитку, посилити екологічну освіту, запровадити суворі регламентуючі нормативно-правові акти, сприяти сталому розвитку сільського господарства та інвестувати в дослідження екологічно безпечних рішень.

Окремої уваги заслуговує і геопросторовий підхід до територіальної організації сільського населення. Зазначимо, що за своєю суттю геопросторовий підхід до організації суспільства передбачає структурування суспільства на основі його просторових компонентів і механізмів. Розуміння геопросторової організації передбачає знання чотирьох компонентів: інформація про геопозиційність, розуміння геореляційності, усвідомлення геоінтеграції та розуміння геофункціональності (Грицевич, 2014). При дослідженні територіальної організації сільського населення геопросторовий підхід слугує при передбаченні аналізу і розуміння просторових закономірностей, взаємозв'язків і функціональних особливостей сільських територій. Слід зазначити, що у основі сучасного використання використовуються географічні інформаційні системи, супутникові знімки, дані дистанційного зондування та методи просторового аналізу для оцінки різних аспектів сільських територій, зокрема, землекористування, розподілу інфраструктури, особливостей навколишнього середовища.

У поєднанні інтеграції геопросторових даних з демографічною, економічною та екологічною інформацією, науковці та представники органів влади можуть визначати просторові тенденції, оцінювати розподіл ресурсів, визначати пріоритетність заходів розвитку та оптимізувати планування землекористування для підтримки сталого розвитку сільських територій. Більше того, його застосування залишається актуальним і при здійсненні моніторингу ефективності конкретних заходів з покращення територіальної організації, а відтак і сприяти раціональному та обґрунтованому прийняттю рішень для забезпечення сталого розвитку сільської місцевості.

Незаслужено мало уваги вітчизняними науковцями було приділено і суспільно-етнографічному підходу до територіальної організації сіл. У сучасних дослідженнях доволі часто акцентується увага на етнографічній привабливості сіл у контексті перспективного напрямку туризму, (Мазур, Прилуцький, 2018; Мелько, 2013). Такий підхід до етнографічного багатства сільських територій є доволі обмеженим. Підтвердження цього можемо знайти і у праці видатного американського дослідника Р. Шаффера, який підкреслював значну роль суспільно-етнографічного підходу при дослідженні територіальної організації сільського населення. У межах свого дослідження невеликих громад Р. Шаффер зазначав, що суспільно-етнографічний підхід передбачає дослідження сільських населених пунктів для спостереження та розуміння культурної, со-

ціальної та просторової динаміки, що формує їхню організацію. Зважаючи на це, науковці проводять спостереження, інтерв'ю та збирають якісні дані, щоб дослідити, як місцеві жителі сприймають і взаємодіють між собою, органами влади, з навколишнім середовищем, з навколишнім середовищем, практиками землекористування, громадськими структурами та соціальними мережами (Shaffer, 1989). Розділяючи запропонований підхід Шаффера, можна підсумувати, що його трактування є значно ширшим за змістом. Зважаючи на це, використання глибшого суспільно-етнографічного підходу до територіальної організації сільського населення матиме значно більший вплив, як і в подальших наукових теоретичних дослідженнях, так і в поглибленні розуміння специфіки сільських місцевостей та їх мешканців, що сприятиме покращенню прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Аналіз суспільно-географічних підходів до територіальної організації сільського населення дає підстави стверджувати про необхідність комплексного розуміння сільських територій. За результатами дослідження запропоновано авторську класифікацію ключових суспільно-географічних підходів, що включає соціально-економічні, екологічні, геопросторові та соціально-етнографічні аспекти для створення та імплементації ефективних стратегій розвитку.

Враховуючи численні сучасні виклики, з якими стикаються сільські території, такі як деградація, безробіття та міграція, управлінцям слід визначити пріоритетними заходи, спрямовані на підвищення рівня життя та сприяння інтегрованому розвитку сільського господарства. Результати дослідження демонструють необхідність акцентувати увагу на подоланні розриву між містом і селом, посиленні державної підтримки розвитку сільських територій та стимулювання підприємництва в сільському секторі. Обов'язковим для інтеграції у державну та місцеву політику є усвідомлення екологічних ризиків, які пов'язані з промисловою та сільськогосподарською діяльністю в сільській місцевості. З метою ефективної інтеграції слід доречно дотримуватись наступних рекомендацій: впровадження суворих регуляторних заходів, просування сталих сільськогосподарських практик та інвестування в дослідження екологічно чистих рішень для зменшення забруднення та деградації.

Аналіз геопросторового підходу демонструє доцільність використання сучасних геопросторових технологій (надають уявлення про просторові моделі, розподіл ресурсів та планування землекористування) та методів аналізу з метою прийняття рішень для сталого розвитку сільських територій. Особливо актуальною в цьому контексті є пропозиція поглибити співпрацю між представниками органів влади та науковцями, що сприятиме оптимізації діяльності з розвитку сільських територій.

У контексті соціально-етнографічного підходу при дослідженні сіл доречною видається пропозиція щодо поглиблення розуміння сутності терито-

ріальної організації сіл, не обмежуючись сприйняттям сільської території як культурного осередку для туризму. Навпаки, існує необхідність зосередити увагу на більш комплексному та масштабному сприйнятті сільської території з метою розуміння культурної, соціальної та просторової динаміки, що формує сільські громади. Таким чином, інтеграція рекомендацій у процес формування політики та подальші дослідження може сприяти розробці більш ефективних і сталих підходів до територіальної організації сільського населення, що в кінцевому результаті покращить рівень життя населення у сільській місцевості та сприятиме розвитку сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Верменич Я.В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення: монографія. Київ: НАН України. Ін-т історії України. 2011. 306 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5659-0/978-966-02-5659-0.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).

Грицевич В. Теоретико-методичні основи пізнання геопросторової організації суспільства. *Географія та екологія: наука і освіта*. 2014. С. 68–72. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ-ОСНОВИ-ПІЗНАННЯ-ГЕОПРОСТОРОВОЇ-ОРГАНІЗАЦІЇ-СУСПІЛЬСТВА.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).

Дмитрук Д., Сосницька Я. Оптимізація розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*: Матеріали III Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., м. Луцьк, 11–12 квіт. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 129–132. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24183/1/zbirnyk_SG_chynnyky_19.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

Жукова О.Г., Щербина Т.Ф. Екологізація сільського господарства як фактор стійкого розвитку регіону. *Розвиток сільських територій на засадах екологічності, енергонезалежності й енергоефективності*: Матеріали I Міжнар. науково-практ. конф., м. Полтава, 5 трав. 2021 р. Полтава, 2021. С. 22–24. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/65162/1/05.05.21.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).

Заставецька Л., Копчак С. Розвиток сфери послуг у селах Тернопільської області як вагомий чинник підвищення зайнятості сільського населення. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*: матеріали III Міжнар. наук. – практ. Інтернет-конф., м. Луцьк, 11–12 квіт. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 136–137. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24183/1/zbirnyk_SG_chynnyky_19.pdf (дата звернення: 12.03.2024).

Казьмір П.Г. Соціоекономічний підхід до модернізації системи управління розвитком сільських територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. № 5. С. 98–104. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_098_KazmirLP,KazmirPH.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_098_KazmirLP,KazmirPH.pdf) (дата звернення: 11.03.2024).

Кальченко С.В., Грибова Д.В., Демко В.С. Рекреаційні аспекти організації анімаційної діяльності в сільському туризмі. *Вісник Одеського національного університету: серія економіка*; Т. 24, вип. 4(77) (С. 94–97) URL: [http://clar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/11623/1/Демко%20В%20-%20visn_econom_24_4\(77\).pdf](http://clar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/11623/1/Демко%20В%20-%20visn_econom_24_4(77).pdf) (дата звернення: 12.03.2024).

Мазур С.А., Прилуцький А.М. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. *Ефективна економіка*. 2018. С. 1–6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

Масляк П.О., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / ред. І.Н. Гальчук. К: Лібра, 1996. 328 с.

Мелько Л. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму. Туризм у контексті сучасного виміру. *Збірник наукових праць*. 2013. № 1. С. 61–65. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/melko_0015.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

Мовчанюк А. Особливості соціально-економічного розвитку сільських територій Черкаської області. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 436–441. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/76.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

Підгрушній Г.П. Сутність категорії «територіальна організація суспільства». *Проблеми суспільної географії*. 2010. № 1. С. 49–54. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5488/Г%20П.%20Підгрушній.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.03.2024).

Сільське населення України за 10 років скоротилося на 16% – експерт. *Українформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2736219-silske-naselenna-ukraini-za-10-rokiv-skorotilosa-na-16-ekspert.html> (дата звернення: 11.03.2024).

Територіальна організація суспільства – стрижень становлення екологічного імперативу географії / *О. Топчієв та ін.* Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. № 11. С. 73–80. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29447/1/73-80.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).

Топчієв О., Мальчикова Д., Яворська В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики: Навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Топчієв.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).

Шаблій О.І. Основи суспільної географії: навчальне видання. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Ів. Франка, 2020. 289 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/osnovy-suspGeography_Shabliy.pdf (дата звернення: 10.03.2024).

Exploring ecological strategies for the sustainability of rural communities / *Z. Guochao та ін.* *Ecological Indicators*. 2023. № 152. С. 1–11. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1470160X23004983> (дата звернення: 13.03.2024).

Shaffer R. Community economics: economic structure and change in smaller communities. Ames: Iowa State University Press, 1989. 322 с. URL: <https://archive.org/details/communityeconomi0000shaf/page/n7/mode/2up> (дата звернення: 14.03.2024).

Suttie D., Hussein K. Territorial approaches, rural-urban linkages and inclusive rural transformation Ensuring that rural people have a voice in national development in the context of the SDGs: report. Rome: IFAD, 2015. 24 с. URL: https://www.ifad.org/documents/38714170/40253256/GER_internal_print.pdf/52c96da0-ac57-46be-a3cd-86eb445bd471 (дата звернення: 12.03.2024).

REFERENCES

Vermeych, Ya. V. (2011). *Istorychna urbanistyka v Ukraini: teoriia mistoznavstva i metodyka litochyslennia: monohrafiia*. (Historical urbanism in Ukraine: the theory of urban studies and the method of chronology: a monograph) Kyiv: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. 306 p. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5659-0/978-966-02-5659-0.pdf> [in Ukrainian].

Hrytsevych, V. (2014) *Teoretyko-metodychni osnovy piznannia heoprostorovoï orhanizatsii suspilstva*. (Theoretical and methodological foundations of cognition of geospatial organization of society). *Geography and Ecology: Science and Education*. 68–72. <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ-ОСНОВИ-ПІЗНАННЯ-ГЕОПРОСТОРОВОЇ-ОРГАНІЗАЦІЇ-СУСПІЛЬСТВА.pdf>. [in Ukrainian].

Dmytruk, D., & Sosnytska, Y. (2019). *Optyimizatsiia rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivskoi oblasti* (Optimization of the development of agricultural enterprises in Lviv region). *Socio-geographical factors of regional development* (pp. 129–132). Lesya Ukrainka Eastern European National University. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24183/1/zbirnyk_SG_chynnyky_19.pdf. [in Ukrainian].

Zhukova, O. G., & Shcherbyna, T. F. (2021). *Ekolohizatsiia silskoho hospodarstva yak faktor stiikoho rozvytku rehionu* (Greening of agriculture as a factor of sustainable development of the region). *Rural development on the basis of environmental friendliness, energy independence and energy efficiency* (pp. 22–24). Poltava State Agrarian Academy. <https://eprints.kname.edu.ua/65162/1/05.05.21.pdf>. [in Ukrainian].

Zastavetska, L., & Kopchak, S. (2019). *Rozvytok sfery posluh u selakh Ternopilskoi oblasti yak vahomyi chynnyk pidvyshchennia zainiatosti silskoho naselennia* (Development of the service sector in the villages of Ternopil region as a significant factor in increasing rural employment). *Socio-geographical factors of regional development* (pp. 136–137). Lesya Ukrainka Eastern European National University. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24183/1/zbirnyk_SG_chynnyky_19.pdf. [in Ukrainian].

Kazmir, P. G. (2018). *Sotsioekonomichni pidkhid do modernizatsii systemy upravlinnia rozvytkom silskykh terytorii* (Socio-economic approach to the modernization of the system of management of rural development). *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, (5), 98–104. [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_098_KazmirLP,KazmirPH.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_098_KazmirLP,KazmirPH.pdf) [in Ukrainian].

Kalchenko S.V., Hrybova D.V., Demko V.S. (2019). *Rekreatsiini aspekty orhanizatsii animatsiinoi diialnosti v silskomu turyzmi* (Recreational aspects of the organization of animation activities in rural tourism). *Odesa National University Herald. Economy*. Vol. 24, Issue. 4(77), 94–97. URL: [http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/11623/1/Демко%20BC%20-%20visn_econom_24_4\(77\).pdf](http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/11623/1/Демко%20BC%20-%20visn_econom_24_4(77).pdf) [in Ukrainian].

Mazur, S. A., & Prylutskiy, A. M. (2018). Silskyi turizm yak perspektyvnyi napriam rozvytku vnutrishnoho turyzmu (Rural tourism as a promising direction for the development of domestic tourism). *Effective economy*. 1–6. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf.

Maslyak, P. O., Oliynyk, Y. B., & Stepanenko, A. V. (1996). Slovnyk-dovidnyk uchnia z ekonomichnoi i sotsialnoi heohrafii svitu (Student's Dictionary of Economic and Social Geography of the World) (I. N. Galchuk, Ed.). Libra. [In Ukrainian].

Melko, L. (2013). Etnohrafichniy turizm yak skladova kulturno-piznavalnoho turyzmu (Ethnographic tourism as a component of cultural and cognitive tourism). Tourism in the context of the modern dimension. Collection of scientific papers, (1), 61–65. https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/melko_0015.pdf [in Ukrainian].

Movchanyuk, A. (2017). *Osoblyvosti* sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii Cherkaskoi oblasti (Features of socio-economic development of rural areas of Cherkasy region). *Economy and Society* (8), 436–441. https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/76.pdf. [in Ukrainian].

Pidgrushnyi, G. P. (2010). Sutnist katehorii «terytorialna orhanizatsiia suspilstva» (The essence of the category "territorial organization of society"). *Problems of Public Geography*. (1), 49–54. <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5488/Г.%20П.%20Підгрушній.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].

Ukrinform – current news of Ukraine and the world. (2019, July 9). *Silске naseleння Ukrainy za 10 rokiv skorotylosia na 16% – ekspert* (Rural population of Ukraine has decreased by 16% in 10 years – expert). <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2736219-silске-naseleння-ukraini-za-10-rokiv-skorotylosia-na-16-ekspert.html> [in Ukrainian].

Topchiev, O., Malchikova, D., Sych, V., & Yavorska, V. (2019). Terytorialna orhanizatsiia suspilstva – stryzen stanovlennia ekolohichnoho imperatyvu heohrafii (Territorial organization of society – the core of the formation of the ecological imperative of geography). *Scientific Bulletin of Kherson State University*. (11), 73–80. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29447/1/73–80.pdf> [in Ukrainian].

Topchiev, O., Malchikova, D., & Yavorska, V. (2015). Rehionalistyka: heohrafichni osnovy rehionalnoho rozvytku i rehionalnoi polityky (Regionalism: geographical foundations of regional development and regional policy). OLDI PLUS. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Топчєв.pdf>. [in Ukrainian].

Shabliy, O. I. (2020). *Osnovy suspilnoi heohrafii: navchalne vydannia* (Fundamentals of social geography: a textbook). Ivan Franko National University of Lviv. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/osnovy-suspGeography_Shabliy.pdf. [in Ukrainian].

Guochao, Z., Juanfeng, Z., Wang, X., & Hao, S. (2023). Exploring ecological strategies for the sustainability of rural communities. *Ecological Indicators*, (152), 1–11. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1470160X23004983>

Shaffer, R. (1989). *Community economics: economic structure and change in smaller communities*. Iowa State University Press. <https://archive.org/details/communityeconomi0000shaf/page/n7/mode/2up>.

Suttie, D., & Hussein, K. (2015). *Territorial approaches, rural-urban linkages and inclusive rural transformation Ensuring that rural people have a voice in national development in the context of the SDGs*. IFAD. https://www.ifad.org/documents/38714170/40253256/GER_internal_print.pdf/52c96da0-ac57-46be-a3cd-86eb445bd471.

Надійшла 05.05.2024

V. A. Sych,

O. O. Zaichenko

Odesa I. I. Mechnikov National University,

Department of Economic and Social Geography and Tourism

2 Dvorianska St, Odesa, 65082, Ukraine

geotourism@onu.edu.ua

aleksandr120498@ukr.net

ANALYSIS OF SOCIO-GEOGRAPHIC APPROACHES TO THE ESSENCE OF THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF THE RURAL POPULATION

Abstract

Problem Statement and Purpose. Today, the study of rural territorial organization is one of the key priorities, given its critical role in the formation of socio-economic dynamics. This priority is due to the need to solve the problem of rural degradation. Given the need to develop effective and comprehensive strategies for the development of rural areas, it is necessary to delve into various elements of the territorial organization of rural areas, taking into account socio-economic, ecological and socio-ethnographic aspects. The purpose of the article is a comprehensive analysis of socio-geographical approaches to the essence of the territorial organization of the rural population.

Data & Methods. Methods of analysis and comparative analysis were used in literature review, identification of existing gaps and trends in research. The method of synthesis was used to integrate conclusions from different sources, combining ideas into a coherent understanding. The system method was used to structure the research process. In order to highlight key concepts and principles from the literature, the Abstraction Method was used. Induction was used to derive general principles and trends from specific case studies. The method of dialectical analysis was used to study the dynamic interaction between social, economic and environmental factors that shape the organization of the rural population.

Results. Improving the welfare of rural residents is a key task among the priorities of socio-economic policy, which is designed to solve the problem of migration of the rural population. As a result, a vital step should be the creation of the necessary organizational, legal and socio-economic foundations to promote the comprehensive development of agriculture. This involves measures such as overcoming the gap between the standard of living in cities and villages, improving the mechanisms of state support for the development of rural areas, strengthening the financial capacity of local administrations to solve social problems of rural areas, expanding opportunities for employment of rural residents, and stimulating entrepreneurship in the rural sector. The results of the study demonstrate the need to focus attention on overcoming the gap between the city and the countryside, strengthening state support for the development of rural areas and stimulating entrepreneurship in the rural sector. Awareness of environmental risks associated with industrial and agricultural activities in rural areas is mandatory for integration into state and local policies. For effective integration, the following recommendations should be appropriately followed: implementing strict regulatory measures, promoting sustainable agricultural practices, and investing in research into environmentally friendly solutions to reduce pollution and degradation.

Key words: socio-geographic approaches, territorial organization, rural population, degradation of rural areas, sustainable development.